

PRAZGODOVINSKE GROBNE IN NASELBINSKE NAJDBE V KRANJU

ZAŠČITNA ARHEOLOŠKA IZKOPAVANJA OKOLI FARNE CERKVE L. 1972

ANDREJ VALIČ

Gorenjski muzej, Kranj

Omenja se, da je v središču starega dela mesta Kranja že sredi 11. stol. stala majhna farna cerkev sv. Kancijana s pokopališčem. Kasneje, v 15. stol., so pokopališče omejili z zidom. Na tem pokopališkem prostoru so pokopavali do 18. stol., po Jožefinskem času pa so uredili novo mestno pokopališče izven središča, t. j. v današnjem Prešernovem gaju.¹ Staro pokopališče je bilo opuščeno in preurejeno, tako da je ostalo funkcionalno povezano z osrednjim tržnim prostorom in z glavnim življenjskim središčem srednjeveškega mesta.

Od leta 1953 in v presledkih vse do leta 1973 so kranjska gradbena podjetja preurejala in obnavljala staro makadamsko in asfaltno talno ploskev osrednjega tržnega prostora: današnji Titov trg z vzporedno Tavčarjevo ulico, prečno Poštno ulico, današnjo tržnico in Maistrov trg z magistralno Prešernovo ulico. V sklop teh del sodi tudi izgradnja parkirnega prostora ob Prešernovem spomeniku, tako da je bila vključena vsa okolica farne cerkve z nekdanjim pokopališkim prostorom, ki pravzaprav oblikuje razširjen spodnji del trga.²

Pred zemeljskimi gradbenimi posegi so postopoma, v vseh letnih časih, potekala zaščitna arheološka izkopavanja.³ Prvi prazgodovinski, rimski, staroslovanski in srednjeveškodobni arheološki relikti so bili najdeni na južni strani nekdanjega mestnega pokopališča, med farno cerkvijo in Prešernovim gledališčem.⁴ Leta 1972 smo pri nadaljevanju zaščitnih izkopavanj⁵ približno na sredini severnega pokopališkega prostora, že v sedanjem prečnem uličnem prehodu (glej **sl. 1**) odkrili ostanke 13 žarnih grobov.⁶ V spodnjem delu zgodnjega in poznega srednjeveškega grobiščnega sloja so bili izkopani predmeti vsakodnevne rabe, ki pripadajo naselbinskemu delu različnih arheoloških obdobj.

Ostanki žarnih grobov so strnjeni okrog porušenega oktogonalnega dela stavbe s prehodom (glej situacijski načrt). Gre za manjšo skupino in dokaj zgoščen pokop. Verjetni obseg pokopov je večji, saj obstaja možnost, da so ostali neodkriti v tleh prostorov današnje trgovine (Titov trg 5). Oblika grobov je bila ugotovljena, vidna in merljiva v spodnji tretjini. Ohranjeno je bilo dno z ostenjem. Dno grobnih jam je bilo izkopano v rjavo ilovico, ki je prvotno prekrivala konglomeratno skalo. Izkopane in oblikovane so bile jaškasto, ovalno okroglo, pa tudi pravokotno (**T. 1—4**). Obseg dna je bil različen: od 38 × 38 cm do 110 × 80 cm. Stene grobnih jam so bile obložene s kot pest debelimi in tudi večjimi rečnimi prodniki (gr. 2, 3, 5, 6, 8).

Način pokopa in del pogrebne ritusa⁷ sta razvidna iz posamičnih opisov grobov, kulturno, tipološko in kronološko opredelitev pa obravnava naslednji sestavek.

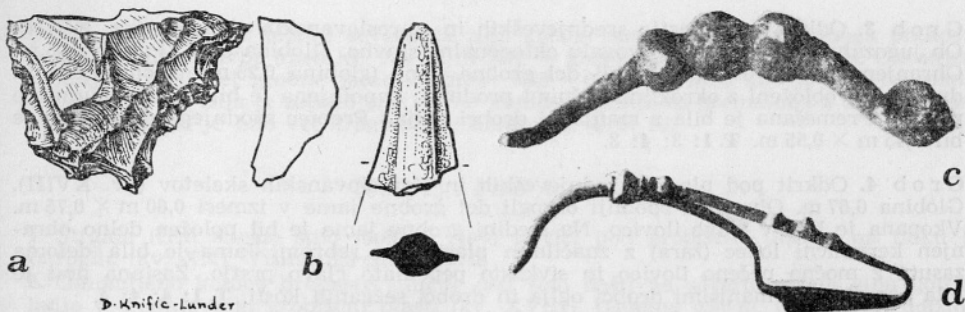

Sl. 1: Kranj, farna cerkev: Pogled na najdišče severno in zahodno od cerkve.
Abb. 1: Kranj, Pfarrkirche: Ansicht auf den Fundort nördlich und westlich der Kirche

Zgornji, višji deli grobov so bili prekopani in grobni pridatki zavrženi v času, ko so zidali oktogonalno zgodnesrednjeveško stavbo (grobovi 8–13), pa tudi, ko so kopali grobne jame za staroslovanski grob 65/72 in srednjeveške pokope. Značilen primer je srednjeveški pokop DCCLIV v tlak notranjega dela oktogonalne stavbe (**priloga 2:** profil C–D) nad spodnjim delom žarnega groba 10. V ohranjenih delih grobov so ostali posamezni srednji in spodnji deli keramičnih posod (žar), npr. v grobu 1, 2, 4, 5 (**T. 1:** 1, 2, 4; **T. 2:** 5; **T. 4**). Predstava o grobnih celotah in pogrebnem ritusu je zato okrnjena.

Na dnu groba 9 je bil položen diskast vodno oblikovan peščenjak, v grobu 5 pa je bil najden del kamnitega ročnega mlina. V grobiščnih slojih smo odkrili še premešane (nasute?) in premetane keramične fragmente prazgodovinskih posod različnih oblik (**T. 5**). Po uporabnosti sodijo bolj v naselbinski del. Manj številne keramične naselbinske dele smo odkrili v konglomeratnih ilovnatih škrapah še na vzhodni in zahodni strani cerkve. V grobiščnem sloju v premešanem stanju so bile najdene še naslednje naključne prazgodovinske najdbe: vrh konice bronaste sulične osti (**sl. 2**), bronasta čolničasta fibula, fragment fibule certoškega tipa, fragment bronaste ovratnice, dvoje fibul latenskega kulturnega porekla (**sl. 3**).

Značilni premični naselbinski predmeti in njihov naključni položaj na kranjskem pokopališču kažejo na možnost naselbine v neposredni bližini grobišča. Predvideva se, da je bila na mestu, kjer sedaj stoje zidane gotske sred-

D. Knific-Lunder

Sl. 2: Kranj, farna cerkev: Naključni najdbi a) sileks, b) fragment bronaste sulične osti. M 1 : 1

Abb. 2: Kranj, Pfarrkirche: Zufallsfunde a) Silex, b) Fragment der Lanzenspitze aus Bronze. M 1 : 1

Sl. 3: Kranj, farna cerkev: Naključni najdbi, bronasti latenski fibuli. M 1 : 1

Abb. 3: Kranj, Pfarrkirche: Zufallsfunde, Latènefibeln aus Bronze. M 1 : 1

njeveške hiše. Ne izključujem pa tudi možnosti, da so kasneje od drugod vozili zemljo s prazgodovinskimi in rimskimi relikti za zasipavanje srednjeveških grobov in za izravnavo porušene oktogonalne stavbe. Konglomeratna skala je bila namreč prekrita z zelo tankim slojem ilovice in humusne zemlje, zato je bilo nujno nasipavanje zemlje. Podoben vertikalni položaj smo ugotovili z arheološko sondo pri farni cerkvi v Radovljici.

Odkrito arheološko najdišče v sredi starega urbanega prostora pomeni najstarejše prvobitno naselitveno mestno in krajevno jedro nad sotočjem Save in Kokre. Predstavlja nam izjemen primer dolgotrajnega pokopavanja na istem mestu, marsikaj pa nam pove tudi o življenju v arheoloških obdobjih Kranja. Prav gotovo je to odkritje pomemben prispevek k bogati krajevni kulturni zgodovini, kakor tudi k zgodovini ostalega gorenjskega področja in sosednjih pokrajin.

Opis grobov

Grob 1. Odkrit pod plastjo staroslovanskih in srednjeveških skeletov (kv. XVIII). Globina 0,60 m. Ohranjen pravokotni spodnji del grobne jame (v izmeri $0,90 \times 0,80$ m). Dno jame je segalo 12 cm v rjavo ilovico nad konglomeratno skalo. Zapolnjena je bila s temnejšo humusno plastjo. V njej so bili raztreseni manjši drobci oglja.⁷ V sredino dna sta bila položena fragmentarno ohranjena keramična lonca (žari) večjih izmer. V zemlji žare sta bila netipičen železen obroček in manjši fragment sežgane živalske kosti. **T. 1:** 1; 4: 1.

Grob 2. Odkrit pod plastjo staroslovanskih in srednjeveških skeletov (kv. XVIII). Globina 0,62 m. Ohranjen spodnji ovalno okrogli del grobne jame (v izmeri $0,75 \times 0,70$ m). Njene stene so bile obložene z majšimi rečnimi prodniki. Na sredino dna grobne jame je bil položen fragmentarno ohranjen keramičen lonec (žara). Ohranila sta se samo dela največjega oboda. Spodaj in zgoraj je bila ravno odrezana. Postavljena je bila na večji rečni prodnik. V zasipni humusni prsti in v sami delno ohranjeni žari so bili raztreseni drobci oglja in manjši drobci sežganih kosti. **T. 1:** 2; 4: 2.

Grob 3. Odkrit pod plastjo srednjeveških in staroslovanskih skeletov (kv. XVIII). Ob jugozahodnem zunanjem vogalu oktogonalne stavbe. Globina od 0,81 m do 1,05 m. Ohranjen spodnji ovalno okrogli del grobne jame (globina 0,25 m). Njene stene in dno so bili obloženi z okroglimi rečnimi prodniki. Zapolnjena je bila s črno humusno plastjo. Premešana je bila z manjšimi drobci oglja.⁸ Premer spodnjega dela jame je bil 0,45 m × 0,55 m. **T. 1:** 3; **4:** 3.

Grob 4. Odkrit pod plastjo srednjeveških in staroslovanskih skeletov (kv. XVIII). Globina 0,67 m. Ohranjen spodnji okrogli del grobne jame v izmeri 0,60 m × 0,75 m. Vkopana je bila v rjavo ilovico. Na sredini grobne jame je bil položen delno ohranjen keramični lonec (žara) z značilnim plastičnim rebrom. Jama je bila deloma zasuta z močno pečeno ilovico in sivkasto pepelnato rjavo prstjo. Zasipna prst je bila pomešana z manjšimi drobci oglja in drobci sežganih kosti. **T. 1:** 4; **4:** 4.

Grob 5. Odkrit pod plastjo srednjeveških in staroslovanskih skeletov (kv. XVIII). Globina 0,62 m. Ohranjen spodnji ovalno okrogli del grobne jame v izmeri 0,55 m × 0,50 m. Dno je bilo obloženo z manjšimi rečnimi prodniki. Nanj sta bila položena del keramičnega lonca (žare) in razbit del ročnega kamnitega mlina. Grobna jama je bila zapolnjena s črno humusno prstjo, ki je bila premešana z manjšimi drobci oglja. **T. 2:** 5; **4:** 5.

Grob 6. Odkrit pod plastjo srednjeveških in staroslovanskih skeletov (kv. XVIII). Globina 0,66 m. Ohranjen spodnji ovalno okrogli del grobne jame v izmeri 0,60 m × 0,55 m. Njeno dno je bilo obloženo z manjšimi rečnimi prodniki. Zasuta je bila s črno humusno prstjo, v kateri so bili premešani drobci oglja in drobci sežganih kosti. Na zasipni zemlji je bilo več železnodobnih fragmentov keramike. **T. 2:** 6.

Grob 7. Odkrit pod plastjo srednjeveških in staroslovanskih skeletov (kv. XVIII). Ohranjen spodnji ovalno podolgovati del grobne jame v izmeri 0,70 m × 0,70 m. Zapolnjena je bila s črno humusno prstjo. Premešana je bila z drobci oglja in fragmenti živalskih kosti. **T. 2:** 7.

Grob 8. Odkrit pod plastjo srednjeveških skeletov v bližini zidu prehoda iz oktogonalne stavbe. Globina 0,70 m. Ohranjen spodnji okrogli del grobne jame v izmeri 1,10 m × 0,80 m. Njeno dno je bilo obloženo z manjšimi rečnimi prodniki. Zapolnjena je bila s črno humusno prstjo, ki je bila premešana z manjšimi drobci oglja in koščki rdeče pečene ilovice. **T. 2:** 8; **4:** 8.

Grob 9. Odkrit pod plastjo srednjeveških in staroslovanskih skeletov (kv. XV). Globina od 0,64 m do 0,99 m. Ohranjen spodnji okrogli del grobne jame v izmeri 0,65 × 0,65 m in relativne globine okoli 35 cm. Njene stene so bile obložene z manjšimi rečnimi prodniki in tudi z manjšimi kamnitimi lomljenci. Zapolnjena je bila s črno humusno prstjo, ki je bila premešana z manjšimi drobci oglja⁹ in deli živalskih kosti. V zasipni prsti smo našli močno korodiran netipičen ploščat kos železa. **T. 3:** 9.

Grob 10. Odkrit pod plastjo srednjeveških skeletov (pod skeletom DCCLIV) v tlaku oktogonalne stavbe. Globina 0,88 m. Ohranjen spodnji jaškast okrogli del grobne jame v izmeri 0,38 m × 0,38 m. Zapolnjena je bila s črno humusno prstjo z manjšimi rečnimi oblicami in nekaj atipičnimi fragmenti keramike. **T. 3:** 10; **4:** 10.

Grob 11. Odkrit pod plastjo srednjeveških skeletov in v sredini tlaku prehoda iz oktogonalne stavbe. Globina 0,77 m. Ohranjen spodnji okrogli del grobne jame v izmeri 0,43 × 0,40 m. Zapolnjena je bila s temno humusno prstjo in manjšimi rečnimi prodniki. Na zasipni prsti smo našli keramično vreteno in nekaj netipičnih fragmentov keramike. **T. 3:** 11; **4:** 11.

Grob 12. Odkrit pod plastjo srednjeveških skeletov ob zahodnem temeljnem zidu oktogonalne stavbe (kv. XVIII). Globina od 0,77 m do 1,08 m. Ohranjen spodnji okrogli del grobne jame v izmeri 0,40 × 0,45 m. Zapolnjena je bila s črno humusno prstjo in manjšimi rečnimi prodniki. Med prstjo so bili premešani manjši drobci oglja. V neposredni bližini zasutja je bilo več fragmentov keramike. **T. 3:** 12.

Grob 13. Odkrit v bližini severnega zidu gotske ladje v sredini zidanega prehoda iz oktogonalne stavbe (med kv. XVIII in XX — glej profil). Globina 0,85 m. Ohranjen spodnji okrogli del grobne jame v izmeri 0,45 × 0,45 m. Njeno dno je bilo izkopano v rjavo ilovico. Bila je zapolnjena s črno humusno prstjo in premešana z drobci oglja. V zasipni prsti je bilo več fragmentov keramike. T. 3: 13.

Naključne najdbe

1. Strgalo (črni sileks) smo našli v rjavi ilovici pod grobiščno plastjo na tlaku iz okroglice (kv. XX). Višina 3,3 cm. SI. 2: a.
2. Odlomljeno konico bronaste sulične osti smo našli na severni strani zidu gotske ladje v srednjeveški grobiščni plasti (kv. XVIII). Globina 0,90 m. Ohranjena dolžina 2,4 cm. SI. 2: b.
3. Fragmentarno ohranjena bronasta čolničasta fibula, najdena na južni pokopališki strani (izkopavanja leta 1953).
4. Fragmentarno ohranjeno bronasto fibulo certoškega tipa smo našli v zasipni rjavi ilovici.
5. Sredi oktogonalne stavbe (kv. XIX) in v kv. XXX je bila odkrita po ena latensko-dobna bronasta fibula. SI. 3.

Opis prečnih profilov (kv. XVIII in XX) A-B in C-D na severni strani nekdanjega pokopališča

Pod sodobno asfaltno prevleko (stari nivo nadm. viš. 384,40 m) in makadamskim cestiščem v povprečni globini od 0,20 m do 0,40 m so bili v rjavem, peščeno humusnem sloju najdeni srednjeveški skeleti. Globlje, v temnejši humusni peščeni sloj so bile vkopane staroslovanske grobne jame (do glob. 0,60 m). Ta sloj ponazarja najbližji staroslovanski ženski pokop 65 (glej Inv. Arch. Jugoslavija 21, 1978, Y 208). V globini 0,55 m je bil v prehodu iz oktogonalne stavbe in na zunanji zahodni strani na večji površini zbit tlak iz oblic. Nad njim in pod njim je bilo več prazgodovinskih keramičnih fragmentov naselbinskega porekla. Globlje od tlaku so bila v rjavi ilovici ohranjena dna žarnih grobov, ki nam jih ilustrativno dokumentirata oba profila.

Priloga 2.

Novi izkopani nivo je imel nadm. viš. 383,60 m.

¹ J. Žontar, *Zgodovina mesta Kranja* (ponatis), 1982, str. 96 in 396.

² A. Valič, Oris 20-letnih raziskovanj grobišča v Kranju, *Kranjski zbornik*, 1975, str. 159.

³ A. Valič, *Varstvo spomenikov (VS)* 9, 1962—1964, str. 198. VS 10, 1965, str. 207. VS 13—14, 1968—1969, str. 192, VS 17—19/1, 1974—1975, str. 47.

⁴ S. Gabrovec, Mesto Kranja v prazgodovini slovenskega ozemlja, *Zbornik 900 let Kranja*, 1960, str. 42.

J. Kastelic, Staroslovanski Kranj, *Zbornik 900 let Kranja*, 1960, str. 42.

⁵ Pri arheoloških terenskih izkopavanjih sta sodelovali Nada Osmuk, dipl. arheolog-konservator in Dragica Lunder por. Knific, arheolog-dokumentarist. Za vestno in strokovno sodelovanje se jima na tem mestu zahvaljujem.

⁶ A. Valič, Die Stadt Kranj in den archäologischen Zeiträumen, *Balkanoslavica* 8, 1979, str. 96—76.

⁷ Po antrakotomskih analizah, ki jih je opravil dr. A. Šercelj, SAZU Ljubljana (na tem mestu se mu zahvaljujem za strokovno pomoč), je bil ugotovljen v grobu 1 na osnovi treh vzorcev gaber (*Carpinus betulus*), na osnovi dveh vzorcev pa hrast (*Quercus robur*).

⁸ V grobu 3 je bil na osnovi dveh vzorcev določen gaber (*Carpinus betulus*), na osnovi enega vzorca pa smo ugotovili, da so sežigali z gradenom (*Quercus petraea*).

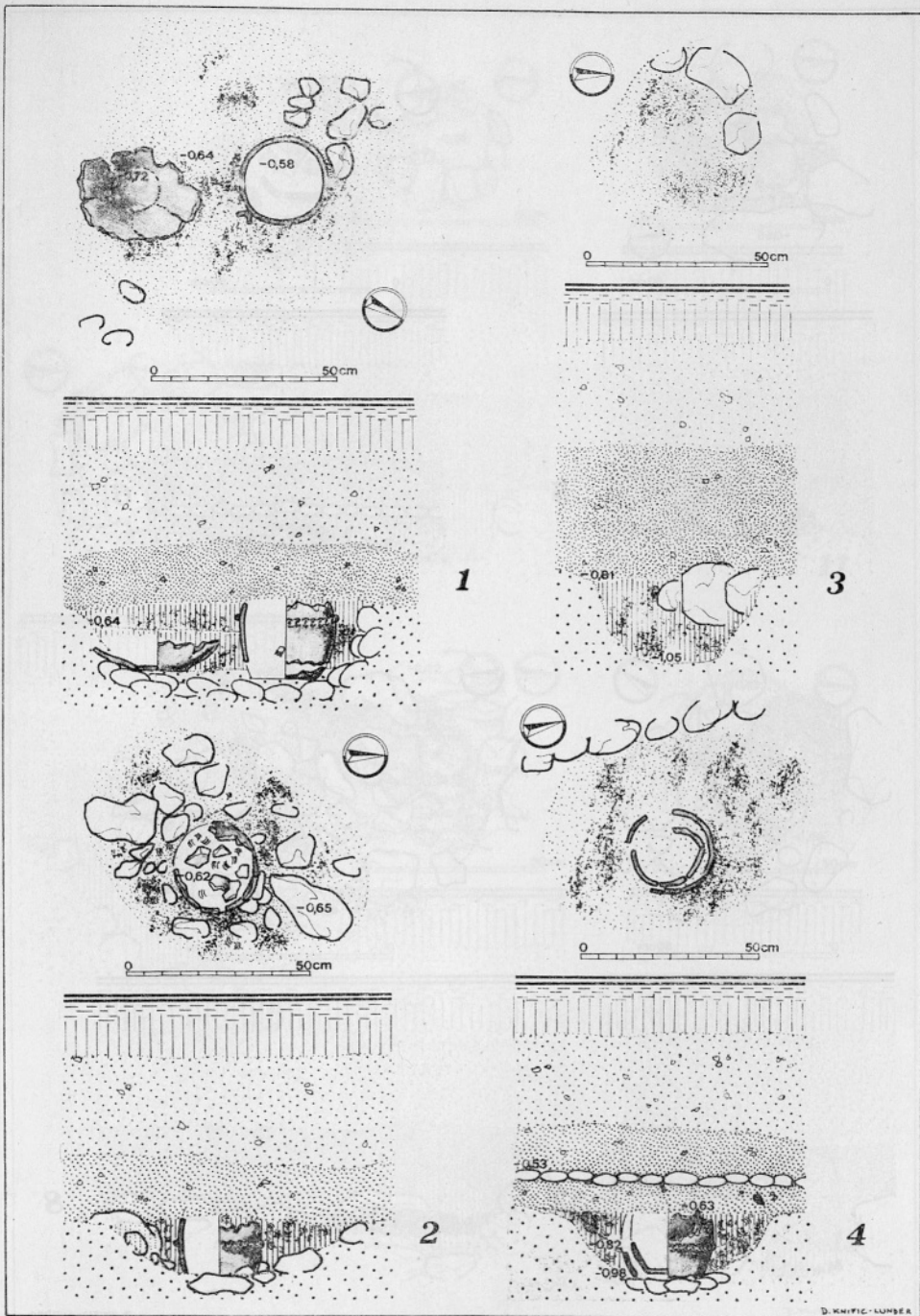
⁹ V grobu 9 je bil ugotovljen na osnovi treh vzorcev dob (*Quercus robur*), na osnovi dveh vzorcev pa lesnika (*Malus silvestris*). Med posebnostmi v najdeni žganini je bila sprijeta kepica okroglega zrnja, ki je bilo delno v luskinah, delno pa golo. Na osnovi vzorca je bilo ugotovljeno proso (*Panicum miliaceum*). Za sežiganje so torej uporabljali trd les.

VORGESCHICHTLICHE GRAB- UND SIEDLUNGSFUNDE IN KRANJ.
ARCHÄOLOGISCHE SCHUTZGRABUNGEN UM DIE PFARRKIRCHE
HERUM IM J. 1972

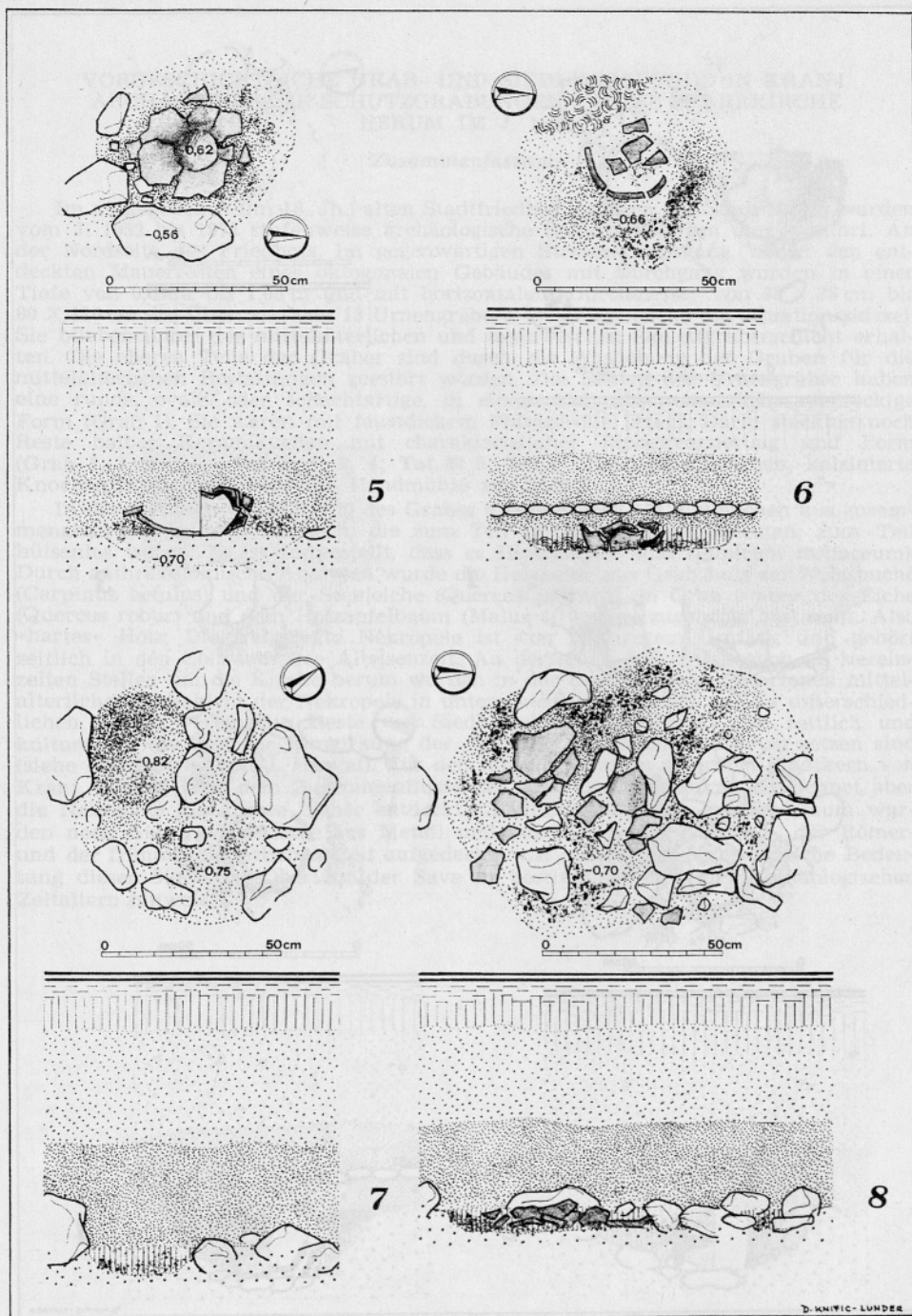
Zusammenfassung

Im aufgegebenen (im 18. Jh.) alten Stadtfriedhof inmitten der Stadt Kranj wurden vom J. 1952 bis 1973 stufenweise archäologische Schutzgrabungen durchgeführt. An der Nordseite des Friedhofs, im gegenwärtigen Strassendurchgang, neben den entdeckten Mauerresten eines oktogonalen Gebäudes mit Durchgang wurden in einer Tiefe von 0,60 m bis 1,08 m und mit horizontalem Durchmesser von 38×38 cm bis 80×110 cm die Überreste von 13 Urnengräbern freigelegt (siehe die Situationskizze). Sie blieben unter der mittelalterlichen und urslawischen Skelettgräberschicht erhalten. Die oberen Teile der Gräber sind durch die Aushebung der Gruben für die mittelalterlichen Bestattungen zerstört worden. Die Sohlen der Urnengräber haben eine runde, ovale oder schachtartige, in einem Fall aber eine mehr rechteckige Form (Grab 1). Sie waren mit faustdickem Flussgerölle belegt. Darin steckten noch Reste halber Keramikurnen mit charakteristischer Rippenverzierung und Form (Grab 1, 2, 4, 5 — **Taf. 1:** 1, 2, 4; **Taf. 2:** 5; **Taf. 4**), Holzkohlestückchen, kalzinierte Knochenfragmente sowie eine Handmühle aus Stein.

In der humösen Grabfüllung des Grabes 9 befand sich ein Klümpchen aus zusammengeklebten runden Körnern, die zum Teil in ihren Hülsen steckten, zum Teil hülsenlos waren. Es ist festgestellt, dass es Hirsekörner sind (*Panicum miliaceum*). Durch anthrakotomische Analysen wurde die Holzkohle aus Grab 3 als der Weissbuche (*Carpinus betulus*) und der Steineiche (*Quercus petraea*), in Grab 9 aber der Eiche (*Quercus robur*) und dem Holzapfelbaum (*Malus silvestris*) zugehörig bestimmt. Also »hartes« Holz. Die freigelegte Nekropole ist von geringerem Umfang und gehört zeitlich in den Zeitraum der Alteisenzeit. An derselben Stelle, wie auch an vereinzelten Stellen um die Kirche herum wurden in der durcheinandergeworfenen mittelalterlichen Erdschicht der Nekropole in unterschiedlichen Tiefen und an unterschiedlichen Stellen vereinzelte Reste von Siedlungskeramik entdeckt, die zeitlich und kulturell in die Zeit der Einwirkung der jüngeren Urnenfelderkultur zu setzen sind (siehe den Beitrag von J. Horvat). Für den mittelalterlichen zentralen Stadtkern von Kranj, gelegen über dem Zusammenflusse der Sava und der Kokra, bezeichnet aber die Nekropole die älteste bisher entdeckte Siedlungsphase. Im Friedhofsraum wurden noch Kulturgegenstände aus Metall und aus Ton aus der Latène-, der Römer- und der frühmittelalterlichen Zeit aufgedeckt, was auf die aussergewöhnliche Bedeutung dieser Stadt am Oberlauf der Sava in bestimmten einzelnen archäologischen Zeitaltern hinweist.

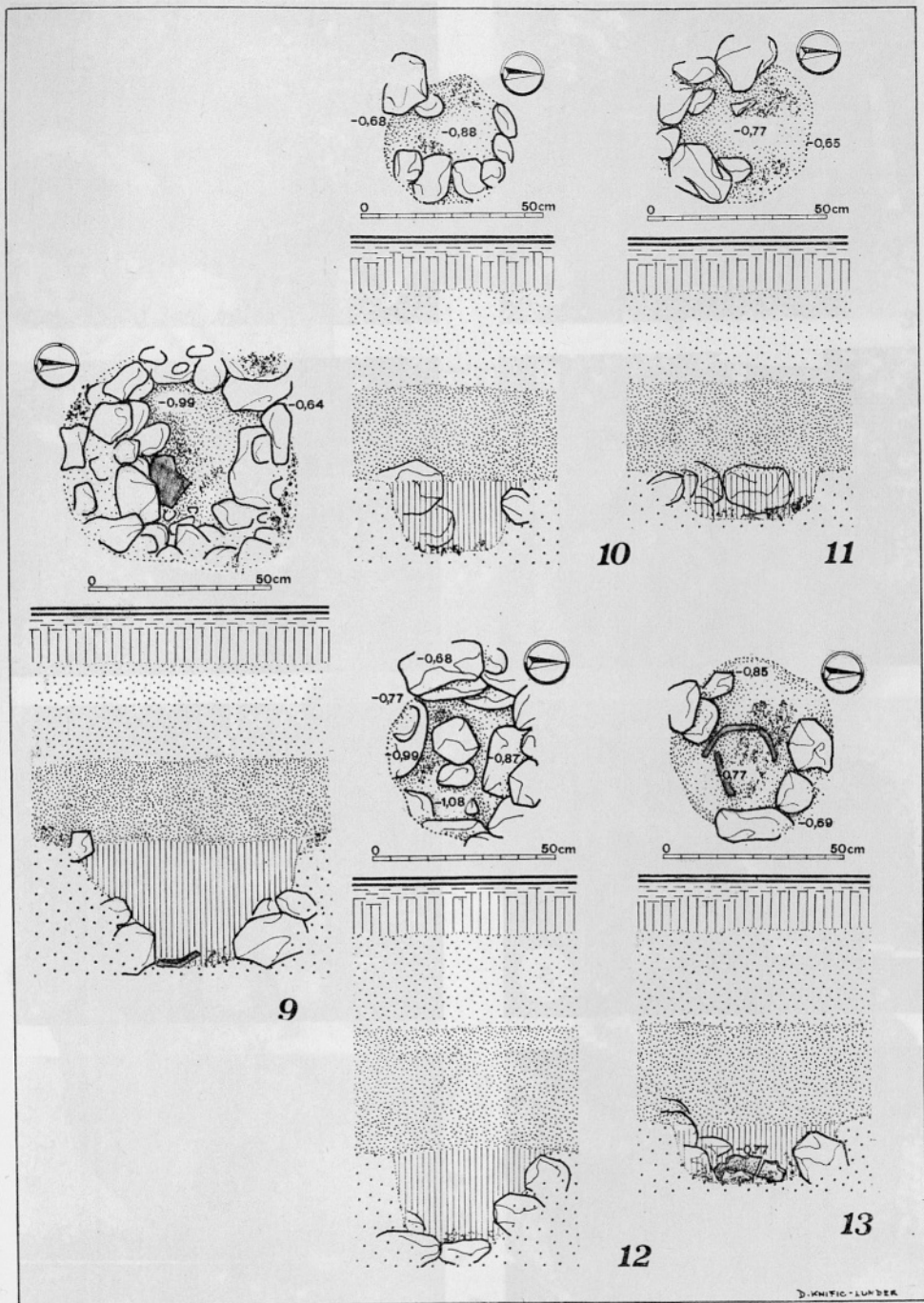

T. 1: Kranj, farna cerkev
 Taf. 1: Kranj, Pfarrkirche

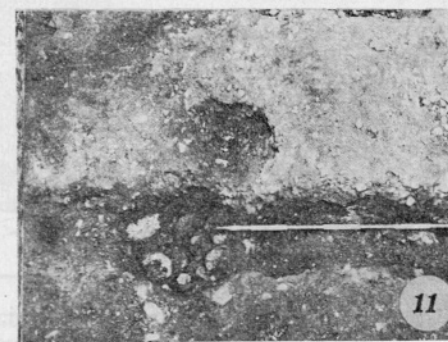
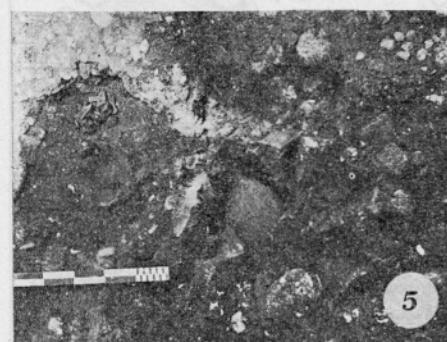
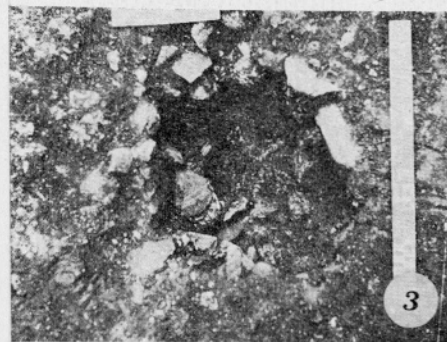
T. 2: Kranj, farna cerkev
Taf. 2: Kranj, Pfarrkirche

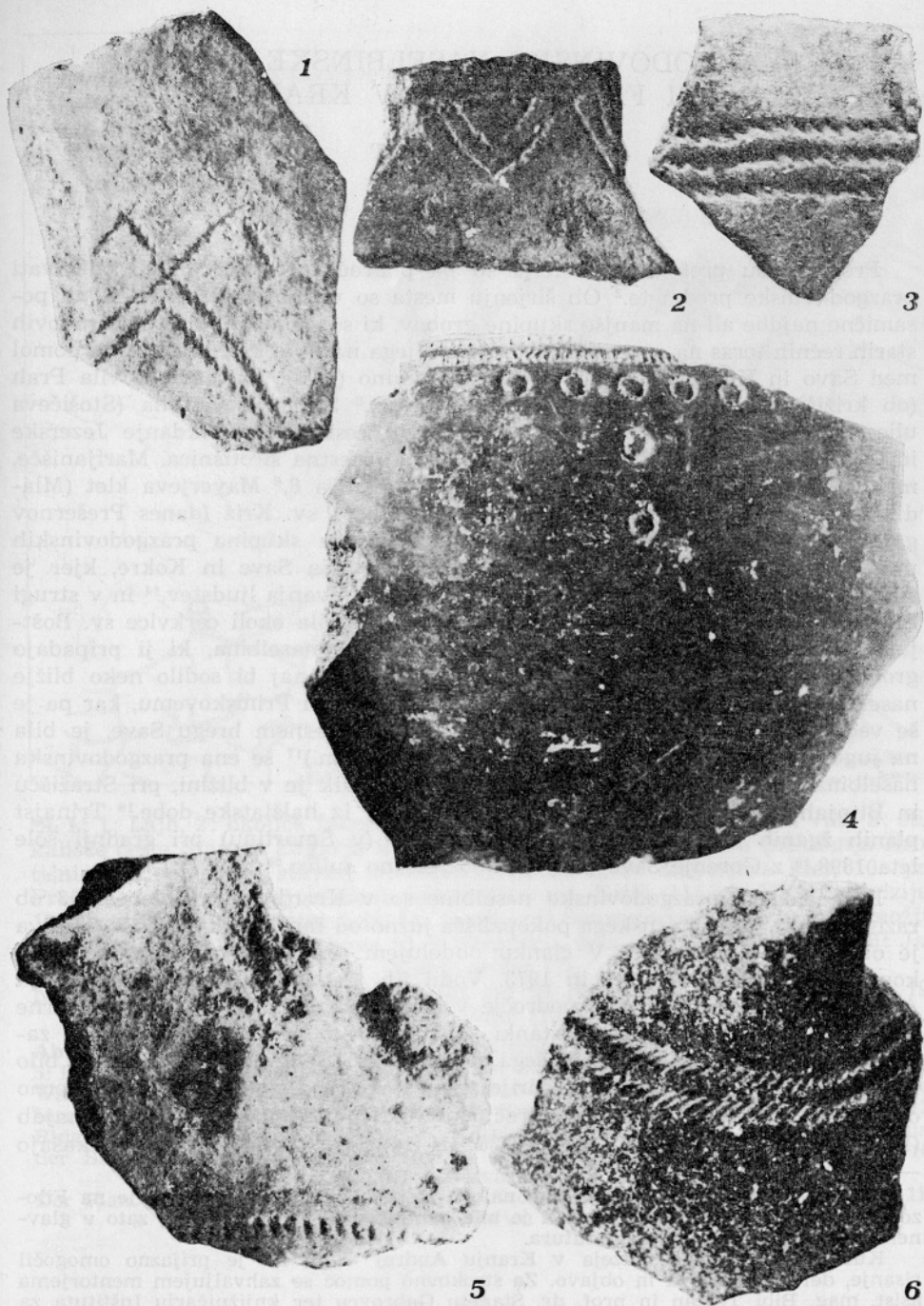

T. 3: Kranj, farna cerkev
 Taf. 3: Kranj, Pfarrkirche

D. KNIŽIČ-LUDER

T. 4: Kranj, farna cerkev
Taf. 4: Kranj, Pfarrkirche

T. 5: Kranj, farna cerkev: Prazgodovinska keramika. M 1 : 1
 Taf. 5: Kranj, Pfarrkirche: Vorgeschichtliche Keramik. M 1 : 1